

A szélsőjobb globális felemelkedésének megértése

Azt az elképzelést, miszerint a szélsőjobb hatalomra kerülhet egy stabil liberális demokráciának tekintett államban, nemcsak a liberálisok, hanem a baloldali progresszívek is elvették még néhány évvel ezelőtt. Ezzel szemben, mindössze nyolc év alatt (2010–2018), a világ megtapasztalhatta, ahogy a szélsőjobb a hatalom folyosóián kívülről a hatalom középpontjába kerül.

Ellenforradalom Északon

Természetesen itt van Donald Trump. Azonban még Trump 2016. novemberi meglepő választási győzelmét megelőzőn, 2010-ben, ismét hatalomra került Magyarországon Orbán Viktor, a kilencvenes évek végének liberális demokratája, ezúttal a kemény jobboldal emberként reinkarnálódva. 2014-ben Narendra Modi hindu nacionalistái elsöprő győzelmet arattak Indiában. 2016. májusában pedig Rodrigo Duterte az erőszakos törvény-és-rend irányvonala a Fülöp-szigetek elnöki székébe ültette.

Trump győzelmét követően, a 2017. szeptemberi választásokon az *Alternatíva Németországért* a német Bundestag 630 helyéből 94-et megszerzett, így a szélsőjobb első alkalommal bekerült ebbe a testületbe. Olaszországban a 2018. márciusi választásokat követően a bevándorlás-ellenes Északi Liga került hatalomra az *Öt Csillag Mozgalommal* szövetségben. Franciaországban pedig a 2017-es elnökválasztás májusi második fordulójában a jobbközép, közép, balközép és a baloldal informális választási összefogására volt szükség a *Nemzeti Frontos Marine Le Pen* elnökké választásának megakadályozásához.

Miként magyarázzuk a tekintélyelvű jobboldal hirtelen újjáéledését?

Elsőként, essék néhány szó a szélsőjobb Globális Északon történt felemelkedéséről. Nem szeretem Barack Obamát idézni, azonban fel kell hívnom a figyelmet egy nemrégiben Johannesburgban tett megfigyelésére: „Először balról érkezett kihívás a globalizációra, majd, ahogy feltűntek a populista mozgalmak, még erőteljesebben jobbról [...], megfogalva a sokak által érzett bizonytalanságot.”

A baloldalon talán nem kedvelt e szavak kimondója, Obamának azonban igaza volt: a szélsőjobb kisajátította a progresszívek globalizáció-ellenes, kritikus hangvételét. Kikaparták számunkra a gesztenyét.

Valójában a szélsőjobb nemcsak átvette a független baloldal globalizáció-kritikáját, hanem még a baloldalnál is hangosabban szónokolt az Európai Unió demokratikus hiányosságairól. Marine Le Pen például opportunista módon az „eurodiktatúra” példájaként emlegette a *trojka* részéről a 2015-ös görög referendum figyelmen kívül hagyását, amely elutasította a legújabb megszorító program feltételeit.

Sőt, mivel a baloldal egészét megbénította a szociáldemokrata pártok ragaszkodása a pénzügyi válságot Európában és az Egyesült Államokban útjára indító neoliberais ideológiához, az európai jobboldali pártok fokozatosan háttérbe szorították a kezdeti bázisukat adó kispolgárság adóellenes, erőskormányzat-ellenes, valamint szabadpiaci aggodalmait és opportunista módon felkarolták a neoliberais-ellenes szölamokat és a jóléti államot. A stratégiájuk bevált.

Franciaországban az „új külső”, amivel Marine Le Pen, a hírhedt rasszista, apja, Jean-Marie Le Pen utódjaként felruházta a Nemzeti Frontot, a következő észrevételt váltotta ki egy francia szocialista szenátorból: „Baloldali szavazók átlépik a vörös határvonalat, mert úgy gondolják, Madame Le Pen hozza el számukra a megváltást [...] Nemet mondanak a kegyetlennek tűnő, globalizált, kérlelhetetlen világra. Ők a munkásosztályhoz tartozó emberek, a nyugdíjasok, az irodai alkalmazottak, akik azt mondják: »Nem kérünk ebből a kapitalizmusból és versenyből egy olyan világban, ahol Európa elveszíti a vezető szerepét.«”

A szélsőjobboldal összeházásította ezeket a hagyományosan baloldali aggodalmakat egy vadul rasszista, sovinszta és bevándorló-ellenes programmal, hasonlóan ahhoz a platformhoz, amelyet a fasiszták és a nációk kínáltak az embereknek a feszültségekkel teli 1930-as években. Egy olyan defenzív programról van szó, amely magában foglalja a gazdaság erős állami irányítását, miközben a kapitalista termelési módot nagyrészt érintetlenül hagyja (az osztály-egyenlőtlenségekkel

egyetemben). Továbbá diszkriminatív előnyökkel jár egész közösségek számára etnikai, vérségi és faji alapon, a bevándorlók előtt lezárt határokkal.

Ezt akár nevezhetnénk jóléti államnak is, ami csak a domináns faji és kulturális csoport tagjai számára jár előnyökkel.

Ez egy rendkívül vonzó program, melynek ellensúlyozásához az európai baloldalnak minden energiájára és fantáziájára szüksége lesz.

Ellenforradalom Ázsiában

Ázsia felé tekintve, láthatjuk, hogy itt is ellenforradalom zajlik.

Indiában a hindu jobb- és szélsőjobboldal hatalmas győzelmet aratott a 2014-es választásokon, és célja, hogy a jövő évi választásokon megszilárdítsa hegemóniáját. Ez egy véres ellenforradalom. A muszlimok, *dalitok* [a hindu kasztrendszerből kirekesztettek vagy „érinthetetlenek” önelnevezése – *a szerk.*] és *adivaszik* [India őslakói, főként a szubkontinens középső vidékein – *a szerk.*] elleni lincselések, prominens értelmiségiek meggyilkolása, valamint aktivisták letartóztatása ma már szinte mindennapos eseménynek számítanak.

Mindez talán nem meglepő, tekintve, hogy Narendra Modi miniszterelnök volt *Gudzsarát* állam főminisztere 2002-ben, amikor is egy két hónapos időszak alatt mintegy kétezer – többségében muszlim – ember vesztette életét a sokak által pogromoknak tekintett atrocitásokban. A virtuális teret a szélsőjobboldal felügyeli. Álhírekkel muszlimellenes zavargásokat szítanak, ahogy azt 2013-ban *Muzaffarnagar* városában tették. A gyűlöletbeszéd elterjesztésével olyan erőszakos cselekményekre buzdítanak, mint például hogy Arundhati Roy indiai író-t közzétek emberi pajzsként egy katonai dzsip elé Kasmírban.

Úgy gondolom, kijelenthető, hogy az indiai liberális értelmiség és a progresszív aktivisták még mindig nem értik teljes mértékben, hogy mi történt, és még kevésbé, hogy miként lehetne mindezt ellensúlyozni.

De milyen alapon beszélek én erről a kérdésről? Saját hazámban, a Fülöp-szigeteken, egy sorozatgyilkos az államfő, aki alig több mint két év alatt több mint 7000 ember életét oltotta ki (sokak szerint ez a szám súlyosan alábecsült) – és aki ma is ugyanolyan népszerű, mint megválasztásakor. Az ellenzék továbbra sem áll szilárd alapokon, mivel a diszkreditált liberális ellenzéki elit és az úgyszintén hitelvesztett

szélsőbal a két fő erő. Mindeközben úgy tűnik, kevés akadálya van annak, hogy Duterte elnök elvesse a liberális demokratikus alkotmányt és bevezessen egy föderalizmusnak álcázott tekintélyuralmi rendszert.

Azonban máshol sincs sok ok az öröme. A junta által irányított Thaiföldön sem siet vissza laktanyáikba a katonaság, mivel a középosztály szívesebben látja őket hatalmon, mint egy, az alacsonyabb osztályok által támogatott demokratikus rendszert. Kambodzsában Hun Sen a fő ellenzéki párt egyoldalú felosztatásával eltemette a demokrácia utolsó maradványait is. Mianmarban a katonaság, a buddhista többség erőteljes támogatásával és Aung San Suu Kyi megválasztott polgári kormányának hallgatólagos beleegyezésével, jelenleg népiártást hajt végre [a muszlim *rohingja* kisebbség ellen – a szerk.].

Közös jellemzők

Ha közelebről megvizsgáljuk azokat az országokat, ahol az autoritarizmus erősödőben van, számos dolog válik nyilvánvalóvá.

Először is, mindenütt folyamatos ellenállás van a liberális demokráciával szemben, habár a részletek esetenként eltérők.

Indiában a lázadás a liberális demokrácia szekuláris jellege, a sokszínűség támogatása és a kisebbségeknek a többséggel szembeni védelme ellen irányul. Úgy is mondhatnánk, hogy *többségi demokrácia* van kialakulóban – ami abban a szűk értelemben demokratikus, hogy hasonlóan Magyarországra erős emberének, Orbán Viktornak az „illiberális demokráciájához”, a parlamentáris többségi uralmat támogatja a kisebbségi jogok és az egyéni szabadságjogok rovására.

A Fülöp-szigeteken a liberális demokráciával szembeni ellenállás egyrészt válasz arra, ahogyan az elit egymással való versengése eltérítette a választási folyamatot, bár osztályuralmuk fenntartása érdekében továbbra is együttműködnek. Valamint reakció arra is, hogy az ország 32 éves liberális demokratikus rendszere nem volt képes társadalmi és gazdasági reformokra. Thaiföldön az elégedetlenség a liberális demokrácia „kudarcának” szól, mert nem tudja megóvni a kisebbség privilégiumait a tudatlannak és korruptnak minősített szegény többséggel szemben.

Másodszor, az egyes szélsőséges mozgalmak központi mozgatórugói a rasszizmus, az etnocentrizmus valamint a kulturális felsőbbrendűségi komplexus. Indiában, Európában és az Egyesült Államokban

ezek a mozgalmak elfogadták azt a narratívát, miszerint alázuhantunk abból a mitikus „Aranykorból”, amelyet még nem rontottak meg az idegenek, azaz az európai jobboldal szemében a muszlimok és a nem-fehérek, a hindu nacionalisták körében a muszlimok és a keresztények, az amerikai jobboldalnál pedig a feketék és a spanyolajkúak.

Harmadszor, Ázsiában a szélsőséges mozgalmak, noha az elitnek kedveznek, élvezik a középosztály támogatását is.

Egy megfigyelő szerint, Indiában a „felemelkedő középosztály” a leglelkesebb támogatója ezeknek a mozgalmaknak, mert „vallásos megerősítésre vágyik és elege van Dzsaváharlál Nehru szocialista, racionalista örökségéből.” Thaiföldön a tudományos elit nagy részét is magában foglaló középosztály a korábbi miniszterelnök, Thaksin által mozgósított szegény vidéki tömegektől való félelmétől vezérelve, támogatja azokat az intézkedéseket, amelyek akadályozzák a többség uralmát, és inkább felkarolja a katonai rezsimet a valódi *egy személy – egy szavazat* rendszerrel szemben. A Fülöp-szigeteken, ahol kihajították az ablakon a törvényes eljáráshoz való jogot, a középosztály a leglelkesebb támogatója Duterte elnök véres kábítószer-ellenes háborújának.

Ami az Északot illeti, a szélsőséges pártok támogatói itt, a középosztályokkal egyetemben, túlnyomó többségben a fehér munkásosztály tagjai közül kerülnek ki. Ők ültek fel a jobb- és szélsőjobboldal jóléti államról szóló ígéretének, bár ez csak az úgynevezett őslakosokra, azaz a fehérekre vonatkozik.

Negyedszer, a Fülöp-szigeteken és Indiában a rezsimek brutális tetteleire létezik egy „kiválasztódási” magyarázat.

Indiában a muszlimokat és a keresztényeket idegen testnek tekintik a hindu népközösségen belül. Taktikai megfontolásból jelenleg „csak” arra van lehetőség, hogy másodosztályú állampolgárokként bánjanak velük. Végül azonban, ahogy lehetőség adódik rá, ezektől a közösségektől meg kell szabadulni, akár pogromok és kényszerkitelepítések árán, miként ez 2002-ben Gudzsarátnban történt.

Duterte elnök Fülöp-szigeteki rendszerében a kábítószer-fogyasztók hasonló szerepet töltenek be, mint a zsidók a náci korszakban. Duterte szinte kiírta őket az emberi fajból. A szabadbázisú szerek használói (*Bottom of Form Drug users*) már nem részei az „emberiségnek”, mivel agyuk állítólag olyan kicsire zsugorodott össze, hogy már nem urai akaratuknak és gondolataiknak. A rendőrség „önvédelemből” elkövetett gyilkosságait igazoló beszédeiben Duterte azt állította, hogy a „sabu” (a *meth* vagy *metamfetamin* helyi elnevezése) egy vagy

több éves használata „összezsugorítja az ember agyát, és ezért már nem képes a rehabilitációra”. Ezek az emberek „élőhalottak”, akik „már nem válnak a társadalom hasznára.”

Mit lehet tenni?

Mindenekelőtt a progresszíveknek határozottan szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy ezek a mozgalmak vagy már hatalmon vannak, vagy annak a küszöbén állnak – és ha egyszer választások útján vagy más módon hatalomra kerülnek, nem szándékoznak majd lemondani arról. Ha van kulcsfontosságú lecke, amelyet ezek a mozgalmak megtanultak az 1932–33-ban demokratikus választások útján hatalomra került Hitlertől, akkor ez az. Ahogy azzal Amit Shah, a BJP elnöke is büszkélkedett, mondván, pártja a következő ötven évben hatalmon lesz.

Másodszor, folyamatosan ki kell állnunk az emberi jogok tiszteletben tartása mellett, annak ellenére, hogy ezek valószínűleg kevesebbet jelentenek az olyan vezetők által befolyásolt embereknek, akik – követve a BJP ideológusait – az emberi jogokat mint a „sickular libtard”-ok által terjesztett nyugati ideológiát utasítják el. (A „sickular libtard” a „beteg” és szekuláris, valamint liberális és retardált szavak lekicsinylő szóösszetétele.)

A mai idők olyan progresszív politikát igényelnek, amely túlmutat az idejétmúlt és hitelét veszített elit demokrácia visszaállításának a vágyán, ahol az egyenlőség pusztán formalitás volt. Középpontjában a valódi gazdasági és társadalmi egyenlőség elérésének célja kell, hogy álljon, függetlenül attól, hogy ezt szocializmusnak vagy posztkapitalizmusnak nevezzük. Ki kell állnia egy erősebb állami és civil társadalmi irányítású gazdaság mellett, amely – radikális jövedelem- és vagyoni újraelosztással megspékelve – túlmutat a kapitalizmuson. Mindeközben támogatnia kell a demokratikus folyamatokat, a szekularizmust, a sokszínűséget, valamint a kisebbségek (beleértve a migránsok) jogait is.

Harmadszor, míg a középosztály nagy része, Gramsci szavaival élve, „aktív konszenzusban” van az tekintélyelvű politikával, addig a szegényebb és kitaszítottabb osztályok többsége pár lépésnyi távolságot tart a jobboldaltól, vagy legfeljebb passzív konszenzusra korlátozza támogatásukat. Az ellenmobilizációt anélkül kell ezekre a rétegekre alapoznunk, hogy lemondanánk a középosztályról, vagy akár a fehér

munkásosztályról. A „faji-etnikai”, nemzetiségi és kulturális kisebbségeknek központi szerepet kell játszaniuk ebben a koalícióban.

Negyedszer, a szélsőjobboldali pártok és személyiségek meglehetősen nőgyűlölők, holott a nőknek a jogaikért folytatott küzdelmei egyre nagyobb teret kapnak az egész világon. Éppen ezért kritikus kérdés, hogy a nők nagy számban játsszanak központi szerepet az antifasiszta mozgalom politikájában. A nők, ha sikerül őket mozgósítani, a legerősebb védőbástyák a fasizmussal szemben.

Ötödször, számos progresszív személyiség és párt, akik/amelyek kulcsszerepet játszottak a régi liberális demokratikus politikai arénában, a liberális demokratikus rendszerrel együtt lejárátódtak. Ezért elengedhetetlen, hogy miközben széles koalíciót építünk, új arcok, politikai formációk és ötletek képviseljék a progresszívek fasizmusra adott válaszát. Ebben a konfliktusban a központi csata az ifjúságért folyik, és mi veszítésre állunk köreikben.

Déjà vu?

Manapság ugyanott tartunk, mint az 1930-as években: a szélsőjobb támadásban van, a progresszív demokratikus politika sorsa pedig lóg a levegőben.

Az elmúlt évek eltemették Francis Fukuyama determinisztikus elképzelését, miszerint a liberális demokrácia az országok jövője, csakúgy, ahogy a korábbi jelentős események kioltották azt a nem kevésbé determinisztikus ideológiát, hogy a szocializmus a jövő zenéje.

A jövő a mozgalmak és gondolatok összecsapása mentén bontakozik ki, amelyet nagy bizonytalanság és esetlegesség övez. Nincs semmiféle garancia arra, hogy a mi oldalunk fog győzni, viszont minden bizonnyal veszítünk, hacsak ellenállásunk nem ötvözi a határozottságot, a szenvedélyt és a bölcsességet.

(Fordította: Schmier Júlia)

Eredeti megjelenés: *Counterpunch*, 2018. október 8.

<https://www.counterpunch.org/2018/10/08/understanding-the-global-rise-of-the-extreme-right/>